

Επίσκεψη – ξενάγηση του Συνδέσμου Συριανών στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

Κείμενο - φωτογραφίες: Χρήστου Θανόπουλου

Την Παρασκευή 15 Απριλίου 2022 πραγματοποιήθηκε επίσκεψη – ξενάγηση ομάδας μελών και φίλων του Συνδέσμου Συριανών στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Ξεναγός μας η ευγενέστατη και ευρυμαθέστατη Δρ Αρχαιολογίας κ. Κλωνιζάκη Αριάδνη, η οποία μας ξενάγησε στη Συλλογή Γλυπτών και έκανε ιδιαίτερη μνεία στα Ασκληπιακά Γλυπτά.

Η ίδρυση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου (ΕΑΜ) είναι συνυφασμένη με την ίδρυση του Νεότερου Ελληνικού Κράτους. Η Συλλογή Γλυπτών αποτελεί τον κορμό της Έκθεσης του ΕΑΜ, καταλαμβάνοντας μία έκταση 4.000 τ.μ., όσο χώρο δηλαδή καταλαμβάνουν όλες μαζί οι υπόλοιπες συλλογές. Το πρώτο Αρχαιολογικό Μουσείο ιδρύθηκε το 1829 επί Καποδίστρια και στεγαζόταν στο κτίριο του Ορφανοτροφείου, στην πρώτη πρωτεύουσα της Ελλάδος, στην Αίγινα. Η Συλλογή Γλυπτών συνεχώς εμπλουτίζεται από δωρεές, τυχαία ευρήματα και ανασκαφές. Ο έφορος Κ. Πιπτάκης στέγασε τη συλλογή στο «Κεντρικόν Μουσείον», στο Θησείο (ναός του Ηφαιστού), όταν έπαψε να χρησιμοποιείται ως χριστιανικός ναός (1835). Αργότερα στεγάστηκε στο Πανεπιστήμιο και κατόπιν σε έξι αίθουσες της Βαρβακείου Σχολής. Η Αρχαιολογική Εταιρεία (ιδρύθηκε το 1837), συνέβαλε στον εμπλουτισμό των συλλογών. Το 1866 ιδρύθηκε το ΕΑΜ, το μεγαλύτερο της Ελλάδος και ένα από τα σημαντικότερα του κόσμου. Το κτίριο σχεδιάστηκε από τον L. Lange και τελικά διαμορφώθηκε από τον Ersnt Ziller. Περιλαμβάνει πάνω από 11.000 εκθέματα, σε χώρους 8.000 τ.μ., σε ένα πανόραμα του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού από τις αρχές της προϊστορίας έως την ύστερη αρχαιότητα. Στεγάζονται πέντε μεγάλες συλλογές, η Συλλογή Προϊστορικών Αρχαιοτήτων (νεολιθικός, κυκλαδικός, μυκηναϊκός πολιτισμός), η Συλλογή Έργων Γλυπτικής (7^{ος} αι. π.Χ. – 5^{ος} αι. μ.Χ.), η Συλλογή Αγγείων και Μικροτεχνίας – Συλλογή Σταθάτου, η Συλλογή Έργων Μεταλλοτεχνίας και η Συλλογή Αιγυπτιακών και Ανατολικών Αρχαιοτήτων. Το ΕΑΜ διαθέτει φωτογραφικό αρχείο, βιβλιοθήκη, σύγχρονα εργαστήρια συντήρησης, αμφιθέατρο διαλέξεων, πωλητήριο, κ.α.

Η Συλλογή των Γλυπτών αντιπροσωπεύει τη μνημειακή τέχνη των Ελλήνων, με σημαντικότερο τμήμα τα γλυπτά της Αττικής. Πολύ σημαντικά σύνολα είναι επίσης αυτά της Ολυμπίας, των Δελφών, της Ερέτριας, Σάμου, Νάξου, Πάρου, Κέρκυρας. Τα αγάλματα (από το αγάλλομαι – χαίρομαι) διασώθηκαν, σε αντίθεση με την αρχαία ελληνική ζωγραφική, που λόγω των φθαρτών υλικών, το μεγαλύτερο μέρος της χάθηκε, (ένα μέρος διασώθηκε μέσω των μακεδονικών τάφων). Με γλυπτά αγάλματα στολίζονται ναοί, δημόσιοι χώροι, τάφοι. Η Δύση έδειχνε ανέκαθεν ενδιαφέρον για την αρχαία ελληνική τέχνη. Η εύρεση του συμπλέγματος του Λαοκόωντα στη Ρώμη (1506), το οποίο εντυπωσίασε και τον Μιχαήλ Άγγελο, αλλά και η μεταφορά των γλυπτών του Παρθενώνα από τον Έλγιν στη Βρετανία, έφερε τη Δύση σε απευθείας επαφή με πρωτότυπα αρχαία ελληνικά έργα, που άσκησαν βαθιά επίδραση στην ευρωπαϊκή τέχνη (Μιχαήλ Άγγελος, Ροντέν, κ.α.).

Η έκθεση της Συλλογής Γλυπτών παραμένει ουσιαστικά εκείνη της μεταπολεμικής περιόδου, που πραγματοποιήθηκε από τη Σέμνη και τον Χρήστο Καρούζο και ολοκληρώθηκε τη δεκαετία του '60. Η παρουσίαση είναι λιτή και χρονολογική. Μετά τη γεωμετρική εποχή (περίοδο) 900–720 π.Χ., ακολουθεί η δαιδαλική ή ανατολίζουσα περίοδος (720–620 π.Χ.). Τα αγάλματα της δαιδαλικής τέχνης αρχικά μιμούνται καθιστές μορφές της αιγυπτιακής τέχνης. Η αιγυπτιακή τέχνη ήταν αφιερωμένη στους νεκρούς, είχε δογματικό – θρησκευτικό χαρακτήρα και γι' αυτό το λόγο παρέμεινε στάσιμη. Αντίθετα, η ελληνική τέχνη σταδιακά απελευθερώθηκε και εξελίχθηκε. Άλλωστε ακόμα και οι θρησκευτικές πεποιθήσεις των αρχαίων Ελλήνων είχαν ελαστικότητα και ευρύτητα. Τα δαιδαλικά έργα, που η ελληνική παράδοση θεώρησε έργα του μυθικού Αθηναίου αρχιτέκτονα, γλύπτη Δαιδάλου, δεν ήταν τα πρώτα που έφτιαξαν οι Έλληνες τεχνίτες. Ήδη στα γεωμετρικά χρόνια υπήρχαν τα ξόανα, τα οποία έστηναν στους ναούς, είχαν χαρακτήρα θεϊκό και απολάμβαναν το σεβασμό των πιστών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα Νάξιου γλύπτη της δαιδαλικής εποχής είναι το άγαλμα της θεάς Άρτεμης, ανάθημα της Ναξίας Νικάνδρας στο Ιερό του Απόλλωνα στη Δήλο. Όρθια γραμμική γυναικεία μορφή που μοιάζει με ξόανο (8^{ος} αι. π.Χ.) και επιγραφή που δηλώνει την αριστοκρατική καταγωγή της προσκυνήτριας. «Η Νικάνδρα με αφιέρωσε στη θεά που χαίρεται να ρίχνει μακριά τα βέλη της, η κόρη του Δεινοδίκου από τη Νάξο, η καλύτερη ανάμεσα στις άλλες γυναίκες, αδελφή του Δεινομένους και τώρα γυναίκα του Φράξου».

Στη δαιδαλική πλαστική τα γλυπτά έχουν δύο διαστάσεις, είναι κλεισμένα στον εαυτό τους, η κόμμωση με βοστρύχους μοιάζει με αιγυπτιακή φενάκη. Της ίδιας εποχής είναι οι μετόπες του δωρικού ναού της Αθηνάς στις Μυκήνες (η θεά με πέπλο, καλυμμένο κεφάλι). Ο επιτύμβιος τεράστιος αμφορέας του Διπύλου, με τις ζωγραφιστές ζώνες

(μαϊανδροι, ζώα) και κεντρική σκηνή θρήνου νεκρού, επιβάλλεται με το μέγεθος, το αρμονικό και δυναμικό σχήμα του (μέσα 8^{ου} αι. π.Χ.). Είναι η εποχή της ίδρυσης των πόλεων – κρατών, της αποκρυστάλλωσης της αρχαίας ελληνικής θρησκείας, της κατασκευής των πρώτων μεγάλων λίθινων αγαλμάτων και των πρώτων μνημειωδών ναών. Τον 7^ο και 6^ο αι. π.Χ. εμφανίζονται αγαθοεργοί τύραννοι (ο Φείδων στο Άργος, ο Πολυκράτης στη Σάμο, ο Περίανδρος στην Κόρινθο, ο Πεισίστρατος στην Αθήνα, κ.α.) οι οποίοι σε κάποιες περιπτώσεις θα προετοιμάσουν το έδαφος για τη δημοκρατία.

Με το πέρασμα στην αρχαϊκή εποχή (620–480 π.Χ.) εμφανίζονται τα αγάλματα των κούρων και των κορών. Οι κούροι είναι γυμνές ανδρικές μορφές, με το αριστερό πόδι μπροστά, χέρια κολλημένα στο σώμα, μαλλιά δεμένα πίσω (αργότερα και μπροστά), μεγάλα αμυγδαλωτά μάτια. Είναι έργα των καλύτερων γλυπτών, αμειβόμενων από πλουσίους. Σταδιακά στα πρόσωπα εμφανίζεται το αρχαϊκό μειδίαμα, το οποίο υποδηλώνει την ευφορία και την ευμάρεια των εύπορων μετά τον Δεύτερο Αποικισμό του 8^{ου} έως 6^{ου} αι. π.Χ. και την ανάπτυξη του εμπορίου (παρόλο που η πλειονότητα του πληθυσμού ζούσε σε εξαθλιωμένη κατάσταση, ήταν καταχρεωμένη και βρισκόταν σε κατάσταση δουλείας για να επιβιώσει). Η θρησκεία είναι συνυφασμένη με τη ζωή. Τα αριστοκρατικά γένη θέλουν να μοιάσουν με τους ηρωικούς προγόνους. Στην Αθήνα, αρχικά ο βασιλιάς κυβερνούσε με συμβούλιο ευγενών (Άρειος Πάγος). Αργότερα κυβερνούν οι Αθηναίοι γαιοκτήμονες, οι οποίοι εκλέγουν τους εννέα άρχοντες, με επικεφαλής τον επώνυμο άρχοντα-βασιλέα. Ύστερα από το Κυλώνειο Άγος (636 π.Χ.), έρχονται μια σειρά νομοθέτες να βάλουν τάξη (Δράκων 621 π.Χ.), να κάνουν δικαιότερη-δημοκρατικότερη τη διοίκηση και να απαλλάξουν το λαό από τα δυσθεώρητα χρέη προς τους γαιοκτήμονες (Σεισάχθεια, Βουλή των Τετρακοσίων, Εκκλησία του Δήμου, Ηλιαία με πεντακόσιους κληρωτούς δικαστές – Σόλων, 594 π.Χ.) και τέλος να προετοιμάσουν την έλευση της δημοκρατίας (μεταρρυθμίσεις Κλεισθένη, Βουλή των Πεντακοσίων, νόμος εξοστρακισμού, 507 π.Χ.).

Η αρχαϊκή τέχνη διακρίνεται για την αφέλεια και αθωότητά της, αλλά και για την έλλειψη φόβου απέναντι στο θάνατο, όπως φαίνεται και από τα επιγράμματα των αγαλμάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο υπερφυσικού μεγέθους κούρος, ανάθημα στο ναό του Ποσειδώνα στο Σούνιο, με το τετραγωνισμένο στιβαρό ανδρικό σώμα, μαλλιά που απλώνονται πίσω σε πλοκάμους, σχηματοποιημένα αυτιά, πλατύ στήθος, στενή μέση, πολλές ανατομικές λεπτομέρειες. Το κεφάλι του Διπύλου, (610 π.Χ.), ανήκε σε άγαλμα νέου, έχει ολάνοιχτα μάτια, μαλλιά με γεωμετρικό σχήμα, σαν μικρές ψηφίδες, συγκρατούνται με ταινία πίσω, δεμένη κόμπο. Το μεγαλείο, τα θαυμαστά δουλεμένα μαλλιά, με τη φοβερή τάξη και ομοιομορφία, θυμίζουν την αυστηρότητα των νόμων του Δράκοντα. Το

άγαλμα κόρης, της Φρασίκλειας, βρέθηκε σε σωστική ανασκαφή στη Μερέντα των Μεσογείων το 1972, θαμμένο στα 40 εκατ. κάτω από την επιφάνεια του εδάφους. Έργο του γλύπτη Αριστίωνα από την Πάρο (540 π.Χ.). Ήταν στημένο πάνω στον τάφο, ντυμένη με ιωνικό χιτώνα, κεφάλι στολισμένο με ενώτια και στεφάνι από κάλυκες και άνθη λωτού, περιδέραιο στο λαιμό, φόρεμα διακοσμημένο με μαιάνδρους, ρόδακες, αγκυλωτούς σταυρούς. Με το αριστερό χέρι κρατούσε λουλούδι. Τα ενδύματα ήταν ερυθρά – βαθυγάλαζα, χρύσιζαν τα κοσμήματα, είχε μαύρα μάτια και μικρή μυροδόχη στο λαιμό. Παρέμεινε για 60 χρόνια στη θέση του. Μετά καταχώθηκε από την οικογένεια, πριν φύγει για να σωθεί από τους επερχόμενους Πέρσες το 480 π.Χ. «Σήμα Φρασίκλειας, για πάντα κόρη θα ονομάζομαι, αφού έτσι διάλεξε ο θεός αντί του γάμου. Ο Αριστίων ο Πάριος εποίησε». Η Φρασίκλεια πέθανε έφηβη. Κοντά βρέθηκε και ένας κούρος. Οι κόρες είναι αγάλματα γυναικών που στήνονται σε ιερά ή τάφους. Μεγάλη συλλογή κορών βρέθηκε στην Ακρόπολη και εκτίθεται στο Μουσείο Ακροπόλεως.

Υπάρχουν πολλά εργαστήρια. Τα καλύτερο είναι το αττικό. Την ίδια εποχή δραστηριοποιούνται: το βοιωτικό, το νησιωτικό (ανάλαφρα αγάλματα με χάρη), το δωρικό. Η τέχνη γνωρίζει μεγάλη άνθηση στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, στην Ιωνία, στην Πελοπόννησο, στη Μεγάλη Ελλάδα και ιδιαίτερα στην Αθήνα. Στους κλασικούς χρόνους, οι κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές θα διαμορφώσουν την πορεία της τέχνης. Η δημοκρατία θα φέρει και την τέχνη στο λαό, οπότε θα υπάρχουν έργα πρώτης, δεύτερης ή τρίτης ποιότητας, ανάλογα με την αμοιβή και τον καλλιτέχνη. Στον Κούρο της Βολομάνδρας Αττικής είναι εμφανής η πρόοδος της γλυπτικής, με την πλαστικότητα και τον πλούτο της μορφής. Οι σφίγγες αποτελούν ένα ξεχωριστό κεφάλαιο. Οι αιγυπτιακές σφίγγες είναι καθιστές και έχουν το κεφάλι του Φαραώ. Η λατρεία τους μεταφέρθηκε στην Ελλάδα. Οι ελληνικές σφίγγες έχουν γυναικείο κεφάλι, και τοποθετούνται σε επιτύμβιες στήλες, σαν ακρωτήρια ναών, διακοσμητικά σε αγγεία. Είναι γνωστή η ιστορία της Σφίγγας και του Οιδίποδα. Ο κούρος Αριστόδικος, νέος αριστοκρατικής καταγωγής, είναι η εξέλιξη της τελικής φάσης της αρχαϊκής εποχής, με το κοντό μαλλί και τα χέρια που δεν είναι πλέον κολλημένα στο σώμα (500 π.Χ.). Αρχίζει η παρατήρηση του φυσικού κόσμου. Τίθενται οι βάσεις της φιλοσοφίας, της ιατρικής και των επιστημών γενικότερα. Η ελληνική γλυπτική μπαίνει στην πρωτοκλασική περίοδο ή «αυστηρό ρυθμό» (480–450 π.Χ.), ακολουθεί η κλασική περίοδος (450–330 π.Χ.), η Ελληνιστική (330–146 π.Χ.) και αργότερα η ρωμαϊκή εποχή. Αμέσως μετά τους περσικούς πολέμους, η τέχνη βιώνει μια αυστηρή ελευθερία. Ο «αυστηρός ρυθμός» εκφράζεται στην τελειότερη μορφή του, στα γλυπτά του ναού της Ολυμπίας. Απεικονίζει φωτογραφικά τη στιγμή (στιγμιότυπα από γυμναστήρια, ο αυτοστεφανούμενος αθλητής, κ.α.). Οι μάχες θεών εναντίον γιγάντων και

Ελλήνων ηρώων, εναντίον Αμαζόνων και Κενταύρων, είναι μια αλληγορία, μια έμμεση αναφορά στην πάλη Ελλήνων- Περσών.

Ο «κλασικός ρυθμός» συνδυάζει τον ιδεαλισμό με τον ρεαλισμό. Στον 5^ο αιώνα τελειοποιείται η φυσιοκρατική απόδοση της ανθρώπινης μορφής σε κίνηση. Το ιδανικό αθλητικό σώμα κινείται εύκολα, αλλά με πρόθεση στο χώρο. Ισορροπία, χάρη και ηρεμία συνθέτουν την εικόνα που εκφράζει τη θέση του ατόμου στην ελληνική σκέψη. Ελεύθερος να κυριαρχήσει στο πεπρωμένο του, αλλά και ηθικά υποταγμένος στις ανάγκες του συνόλου. Η αυτογνωσία και η κοινωνική ευθύνη είναι οι αξίες πάνω στις οποίες βασίζεται η Αθηναϊκή Δημοκρατία. Εδώ ανδρώνεται η καλλιέργεια του πνεύματος σε συνδυασμό με τη φροντίδα του σώματος, υλοποιείται η ελευθερία του λόγου, ο νόμος γίνεται θεός και η τέχνη απαραίτητο στήριγμα της ζωής. Από την κλασική εποχή, αρκετά αντίγραφα της ρωμαϊκής εποχής, όχι όμως στον αριθμό που συναντάμε σε ξένα μουσεία, μας δίνουν μια εικόνα για τις χαμένες δημιουργίες του 5^{ου} και του 4^{ου} αιώνα π.Χ. Έργα όπως τα χάλκινα αγάλματα: «Ποσειδώνας του Αρτεμισίου», ο «Έφηβος των Αντικυθήρων» και το «Παιδί του Μαραθώνα», είναι από τα πολυτιμότερα πρωτότυπα έργα της κλασικής εποχής. Το άγαλμα του Ποσειδώνος ή Διός βρήκαν ψαράδες στα ανοικτά του Αρτεμισίου ακρωτηρίου στην Εύβοια, φορτίο κάποιου ναυαγισμένου πλοίου με προορισμό τη Ρώμη. Έκφραση τέλεια της αντίληψης των αρχαίων για τη μορφή των θεών και την ομορφιά του ανδρικού σώματος. Ο θεός με ανοικτά τα πόδια, στηρίζοντας το βάρος του στο αριστερό, απλώνει τα χέρια, ενώ με το δεξί τινάζει την τρίαινα. Γύρω από το κεφάλι τα μαλλιά είναι δεμένα, ενώ το μέτωπο σκεπάζεται ανέμελα με βοστρύχους. Τέλεια ανατομία, φλέβες, μάτια από κάποιο άλλο ένθετο υλικό, που δυστυχώς έχουν χαθεί. Ίσως έργο του γλύπτη Κάλαμι. Ο καλλιτέχνης εφαρμόζει τον κανόνα όπου τα μέρη είναι ομοειδούς έντασης, χιαστί (δεξί χέρι-αριστερό πόδι, αριστερό χέρι-δεξί πόδι) για να υπάρχει ισορροπία. Αυτός ο κανόνας υιοθετήθηκε και στην Αναγέννηση (Μιχαήλ Άγγελος).

Η απουσία περίοπτων κλασικών έργων στο ΕΑΜ εξισορροπείται από το μοναδικό στον κόσμο, σύνολο επιτύμβιων αναγλύφων, τόσο ως προς τον αριθμό, την πολυμορφία και την κάλυψη μεγάλου χρονολογικού φάσματος. Ο κοινός κίνδυνος από τους Πέρσες συσπειρώνει τα Ελληνικά κράτη, ενώ οι νίκες τους γεμίζουν με αισιοδοξία και αυτοπεποίθηση. Τα έργα αποδίδουν την ομορφιά, την τελειότητα, τη γλωσσική και θρησκευτική ενότητα.

Ο εμφύλιος σπαραγμός του Πελοποννησιακού πολέμου φέρνει νέα αντίληψη για τον κόσμο. Ο πόνος, οι νεκροί, οι ανάπηροι, τα ορφανά, οι χήρες, δημιουργούν την «Ειρήνη» του Αριστοφάνη και τα άφθονα επιτύμβια μνημεία με τη μορφή πλάκας ή μαρμάρινου αγγείου ή

λουτροφόρου, που αντικαθιστούν τον απλό τύμβο. Ο νεκρός ή η νεκρή, όπως η Μυρίνη, παντρεύεται τον Άδη, όπως η Φρασίκλεια παλαιότερα, το βλέμμα της είναι χαμένο, δεν ανήκει πια σε αυτόν τον κόσμο. Απεικονίζεται με οικείους, μικρό δούλο, αγαπημένο ζώο. Η Πολυξένη απεικονίζεται με το παιδί της και δούλα. Η ελληνική πλαστική σηματοδοτεί την έναρξη της ευρωπαϊκής αναγεννησιακής τέχνης. Οι επιτύμβιες στήλες εμφανίζονται μετά τα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ. έως το τέλος του 4^{ου} αι. π.Χ. Το απλό ανάγλυφο του 5^{ου} αιώνα π.Χ. πλαισιώνεται αργότερα από παραστάσεις, αέτωμα, γίνεται όλο πιο έντονο και προς το τέλος του 4^{ου} αι. π.Χ. σχεδόν ολόγλυφο, όπως το ναϊσκόμορφο μνημείο του Αριστοναύτη. Τελικά παίρνει τη μορφή μεγάλου οικοδομήματος, προορισμένου να δεχτεί τους νεκρούς μιας οικογενείας για πολλές γενιές. Πριν τον Πελοποννησιακό πόλεμο τα επιτύμβια μνημεία αντιμετώπιζον το θάνατο με αξιοπρέπεια, απλή μελαγχολία. Μετά τον πόλεμο, υπάρχει έντονος ο φόβος του θανάτου και η οδύνη για την καταστροφή. Την ανέγερση πολυτελών ταφικών μνημείων σταμάτησε με νόμο ο Δημήτριος ο Φαληρέας (κυβέρνησε ως απόλυτος άρχων από το 317–307 π.Χ.), επιτρέποντας να τοποθετείται στήλη, κιονίσκος ή τράπεζα επί των τάφων. Το κοινωνικά δίκαιο μέτρο, μας στέρησε έργα απaráμιλλης τέχνης.

Στην ελληνιστική τέχνη, του οικουμενικού ελληνικού κόσμου, με την ανάδειξη νέων κέντρων, μορφοποιούνται νέα οράματα και δρόμοι. Η τέχνη πλησιάζει στα μέτρα του ανθρώπου, κυριαρχούν ο ρεαλισμός και τα ανθρώπινα συναισθήματα, αναδεικνύεται η τέχνη του πορτραίτου, δημιουργούνται πολύπλοκες πλαστικές αναπαραστάσεις, αυτό που ονομάστηκε «ελληνικό μπαρόκ» (βωμός Διός στην Πέργαμο). Στη ζωγραφική βλέπουμε την κατάκτηση της προοπτικής (μακεδονικοί τάφοι, οικίες της Δήλου), ενώ τα ζωγραφικά πορτραίτα θα γίνουν ο προάγγελος της χριστιανικής αγιογραφίας.

Μετά την ξενάγηση στα επιτύμβια γλυπτά, η κ. Κλωνιζάκη μάς ξενάγησε στα «Ασκληπιακά» ανάγλυφα αναθήματα. Είναι μια ιδιαίτερη κατηγορία αφιερωμάτων ασθενών που προσέρχονταν για θεραπεία στο Ασκληπιείο της αρχαίας Αθήνας, στη νότια κλιτύ της Ακροπόλεως. Συνήθως απεικονίζεται ο ασθενής με την οικογένειά του, ως ικέτης ενώπιον του Ασκληπιού και της κόρης του Υγείας. Ανάμεσα στους παλιούς γιατρούς – ήρωες ήταν και ο Αμφιάραος. Μετά τον Πελοποννησιακό πόλεμο, τον 4ο αι. π.Χ. οι άνθρωποι αρχίζουν να σκέφτονται διαφορετικά. Το σώμα δεν θεωρείται πλέον εργαλείο πολέμου. Ωριμάζει η ιδέα του «ευ ζην». Μετά το λοιμό (τυφοειδούς πυρετού, όπως αποδείχθηκε από έρευνα της ομάδας του καθηγητή της Οδοντιατρικής Σχολής Αθηνών Ε. Παπαγρηγοράκη) το 430–420 π.Χ., που έπληξε καίρια την Αθήνα, οι άνθρωποι είχαν ανάγκη από μία πιο δυνατή θεραπευτική θεότητα. Ο Ασκληπιός δεν είναι θεότητα του δωδεκάθεου και δεν είναι αθάνατος.. Είναι ηλικιωμένος. Δεν έχει ερωμένες.

Εκφράζει τις νέες ιδέες. Ο Ασκληπιός γεννήθηκε στην Τρίκκη (Τρίκαλα) και προήλθε από την ένωση της νύφης Κορωνίδας με το θεό Απόλλωνα. Η Κορωνίδα ήταν έγκυος και απάτησε τον Απόλλωνα, γι' αυτό και η Άρτεμις τόξευσε και σκότωσε την Κορωνίδα. Ο Απόλλωνας διέσωσε την ύστατη στιγμή το έμβρυο και έτσι ο Ασκληπιός βγήκε από μήτρα που πεθαίνει και γι' αυτό είναι κύριος της ζωής και του θανάτου. Ο Ασκληπιός μεγάλωσε και μαθήτευσε κοντά στο σοφό Κένταυρο Χείρωνα. Ο Δίας κεραυνοβόλησε τον Ασκληπιό και τον έχωσε μέσα στη γη. Ο τάφος του ήταν στην Επίδαυρο. Έμβλημά του το φίδι, χθόνιο όν, που αλλάζει δέρμα. Ο Ασκληπιός είναι γενειοφόρος ή αγένειος. Το έμβλημα των ιατρών είναι η ράβδος με το φίδι. Ο Ασκληπιός περνάει από χωριό σε χωριό και θεραπεύει αρρώστους. Σύζυγος του Ασκληπιού είναι η Διώνη (Ηπιόνη) και παιδιά του οι γιατροί των Ελλήνων στην Ιλιάδα Μαχάων, Ποδαλίων και κόρες του οι: Υγεία, Ακεσώ, Πανάκεια. Η λατρεία του Ασκληπιού προέρχεται από τη Θεσσαλία. Το πανελλήνιο ιερό του Ασκληπιού βρίσκεται στην Επίδαυρο. Από εκεί μεταδίδεται η λατρεία του και σε άλλες πόλεις (αρχικά στον Πειραιά και μετά στην Αθήνα). Υπερσκελίζει τον Απόλλωνα και το Δία. Στοχεύει στις αρχετυπικές ανάγκες του ανθρώπου. Η ιατρική ξεφεύγει από τα όρια της μαγείας, των φυλακτών και των ξορκιών. Γίνεται προσπάθεια να δοθεί ερμηνεία για το τι είναι νόσος, που μέχρι τότε εθεωρείτο τιμωρία από τους θεούς. Στο μουσείο Ακροπόλεως υπάρχει η ανάγλυφη πλάκα των γιατρών του 350–300 π.Χ. (η Περσεφόνη με δύο δάδες, η Δήμητρα, ο Ασκληπιός και ομάδα έξι γιατρών (Σώστρατος, Μνησίθεος, κ.α.). Πρόκειται για δημόσιους γιατρούς που υπηρετούσαν την πόλη της Αθήνας.

Το Ασκληπιείο της Αθήνας περιλαμβάνει το ναό του Ασκληπιού, βωμό, εγκοιμητήριο και εστιατόριο ή οικία ιερέων. Όλα τα Ασκληπιεία έχουν πηγή με νερό, το οποίο βγαίνει από τη γη και έχει θεραπευτικές ιδιότητες. Ο ασθενής προσέρχεται με την οικογένειά του στο Ασκληπιείο, για να προσφέρει αιματηρή θυσία (ζώου) ή φρούτα, ψωμάκια, ανάλογα με την οικονομική του δυνατότητα. Απευθύνει την ευχή (προσευχή για να γίνει καλά). Μετά τη θυσία του ζώου, ακολουθεί τελετουργικό δείπνο (ξένια ή θεοξένια, ο θεός συντρώγει με τους ανθρώπους, δείπνο με θεραπευτικές ιδιότητες). Ακολουθεί καθαρτήριο λουτρό του ασθενούς στην πηγή. Το εγκοιμητήριο είναι κλειστό από παντού. Οι ασθενείς παίρνουν ψυχοτρόπα φάρμακα από μήκωνα υπνοφόρο (κωδεΐα), προερχόμενα από τον οπό (χυμό) της παπαρούνας, (οπιούχο υπνοφόρο ρόφημα), από το οποίο μπορούσε να φτιαχτεί και φάρμακο. Στη Θόλο Επιδαύρου (άβατο – άδυτο), όπου το υπόγειο είναι στο ίδιο επίπεδο με τον τάφο του Ασκληπιού, μπαίνουν μόνο πιστοί ασθενείς και μνημένοι ιερείς – γιατροί. Η αυθυποβολή παίζει μεγάλο ρόλο. Στο εγκοιμητήριο οι ασθενείς, υπό την επήρεια των ψυχοτρόπων ουσιών, βλέπουν τον Ασκληπιό ή παιδί, σε όνειρο και τον τρόπο ίασης τους. Τα ίατρα ποικίλουν ανάλογα με την

οικονομική δυνατότητα κάθε ασθενούς. Στην Επίδαυρο περιγράφονται περίπου εβδομήντα θαύματα. Το θαύμα πρέπει να χαραχτεί σε ανάγλυφη αναθηματική στήλη, να το βλέπουν οι επόμενοι ασθενείς. Τα τάματα (χαριτήρια), είναι αφιερώματα πιστών που ιάθηκαν. Επί χριστιανικής εποχής, στη θέση του Ασκληπιείου Αθηνών κτίστηκε η τρίκλιτη βασιλική των Αγ. Αναργύρων. Το Ασκληπιείο της Κω ήταν παράρτημα της Επιδαύρου, η οποία διατηρούσε διακόσια καθιδρύματα σε όλη τη Μεσόγειο. Το παλαιότερο όλων ήταν το Ασκληπιείο της Τρίκκης (7^{ος} αι. π.Χ.). Ο Ιπποκράτης έζησε στην Κω. Πίστευε στη θεωρία των τεσσάρων χυμών (αίμα, φλέγμα, ξανθή χολή, μέλαινα χολή) και για να εξηγήσει τη νόσο, προσπαθεί να ζεύξει τους τέσσερις χυμούς με τα τέσσερα στοιχεία που απαρτίζουν το Σύμπαν, κατά τους Έλληνες φιλοσόφους (Πυρ, Αήρ, Ύδωρ, Γη). Αίμα - θερμό - πυρ, φλέγμα - αήρ, ξανθή χολή - ξηρό - γη, μέλαινα χολή - υγρό - ύδωρ. Όταν δεν είναι σε ισορροπία και το ένα αυξάνεται εις βάρος κάποιου άλλου, προκύπτει η νόσος. Οι ιατροί στα Ασκληπιεία άρχισαν να επιτελούν ιατρικές πράξεις μετά την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Πολλά ιατρικά εργαλεία, βεντούζες, σπάθες (σπάτουλες), κολποδιαστολές, λαβίδες, νυστέρια, κ.α., υπάρχουν στη συλλογή χαλκών του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου.

Μετά τη λήξη της ξενάγησης από την κ. Κλωνιζάκη, η ομάδα του Συνδέσμου Συριανών περιηγήθηκε στα σημαντικότερα εκθέματα των συλλογών του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου.

Βιβλιογραφία

-Πετράκος Βασίλειος, Εθνικό Μουσείο, Γλυπτά-Χαλκά-Αγγεία, Εκδόσεις Κλειώ, Αθήνα 1981

-Καλτσάς Νίκος, Κουνενάκη Πέγκυ, Παπάζογλου-Μανιουδάκη Ελένη, Κατσουνάκη Μαρία, κ.α., Μεγάλες Εθνικές Συλλογές, Ένθετο «Επτά Ημέρες», εφημερίδα « Η Καθημερινή», Κυριακή 5 Σεπτεμβρίου 1999

-Δρ Κλωνιζάκη Αριάδνη, Ξενάγηση στη Συλλογή Γλυπτών του ΕΑΜ

